

Rozpoltenie vedomia počas duchovného školenia

Rudolf Steiner

V spánku neprijíma duša od fyzických zmyslov nijaké informácie. V tomto stave neprichádzajú k nej dojmy bežného vonkajšieho sveta. Nachádza sa mimo fyzického tela, čiže tej časti ľudskej bytosti fyzického tela, ktoré v bdelosti sprostredkováva zmyslové vnemy a myslenie. Spája sa len s jemnejšími telami (éterickým a astrálnym), ktoré sa vymykajú pozorovaniu fyzických zmyslov. Ale ich činnosť v spánku neprestáva. Ako udržuje fyzické telo styk s predmetmi a bytosťami fyzického sveta, prijíma od nich vplyvy a samo spätne na ne vplýva, tak duša žije vo vyššom svete. A tento život pretrváva počas celého spánku. V skutočnosti je duša v spánku plne aktívna. O tejto jej činnosti sa však človek nič nedozvie, kým nevyvinie duchovné orgány vnímania, pomocou ktorých môže aj v spánku pozorovať, čo sa okolo neho deje a čo sám koná, ako to robí obyčajnými zmyslami vo dne vo svojom fyzickom prostredí. Tajné školenie - (ako sme to ukázali v predchádzajúcich kapitolách) - spočíva v rozvíjaní takýchto duchovných zmyslových orgánov.

Ak je už tajným školením premenený spánkový život človeka, potom môže ľubovoľne sledovať všetko, čo sa okolo neho v tomto stave deje: môže sa slobodne orientovať vo svojom okolí, tak ako pomocou zmyslov v bdelom dennom živote. Je však pritom pozoruhodné, že už vnímanie bežného zmyslového prostredia predpokladá vyšší stupeň jasnozrenia. (Pozri predchádzajúcu kapitolu). Na začiatku vývoja vníma žiak predmety iného sveta úplne bez ich súvislosti s objektmi zmyslového prostredia.

U človeka sa stále nachádza to, čo sa takto stáva zo spánkového i snového života názorným. Duša žije a je aktívna neprerušene v duševných svetoch. Z nich čerpá povzbudenie, ktorými stále pôsobí na fyzické telo. Ibaže tento vyšší život zostáva pred človekom *nevedomený*. Žiak ho však privádza k uvedomeniu. Tým sa stáva jeho život celkom iným. Kým nie je duša vo vyšších zmysloch *jasnovidná*, vedú ju nadradené všesvetové bytosti. A ako sa zmení svet pre operovaného slepca, ktorého museli predtým viesť, tak zmení život človeka tajné školenie. Vyrastie z toho, aby ho iní viedli, a teraz sa už musí viesť sám. Keď sa to stane, potom už chápeme, že bude vystavený omylom, o ktorých nemá obyčajne ani vedomie, ani poňatie. Teraz koná pod vplyvom sveta, odkiaľ ho prv ovplyvňovali - aj keď to azda ani nevedel - vyššie sily. Tieto vyššie sily sú riadené všeobecnou svetovou harmóniou. Z tejto svetovej harmónie žiak tajného školenia vystupuje. Opúšťa ho. Sám má teraz robiť veci, čo predtým vykonávali zaňho iní, bez jeho pričinenia.

Preto sa v literatúre v tejto súvislosti veľa hovorí o nástrahách vstupu do vyšších svetov. Znázornenia týchto nebezpečenstiev môžu naplniť bojzlivé povahy strachom pred pohľadom na vyšší život. Treba však povedať, že toto nebezpečenstvo je tu len vtedy, keď sa zanedbáva potrebná opatrnosť. Lebo ak sa dodržia všetky rady správneho tajného duchovného školenia, budú síce vzostup sprevádzať zážitky, ktoré svojou silou a veľkosťou prevýšia všetko, čo si vie vykúzlíť i tá najodvážnejšia predstavivosť zmyslového človeka, nemôže však byť reč o ohrození života, alebo zdravia. Človek poznáva vždy a všade mocnosti ohrozujúce život. To mu umožňuje, aby sám použil určité sily neprístupné zmyslovému vnímaniu. Pritom je tu veľké pokušenie zmocniť sa týchto síl v záujme vlastných zakázaných cieľov, alebo z nedostatočného poznania vyšších svetov. Niekoľko takýchto významných zážitkov ešte opíšeme (napr. stretnutie so „strážcom prahu“). Treba však mať na mysli, že pre život nepriaznivé sily sú tu i vtedy, ak ich nepoznáme. Je síce pravda, že ich pomer k človeku je určovaný vyššími silami a mení sa, keď človek stúpa vedome do predtým skrytého sveta. Zároveň sa však povznáša aj jeho samotné bytie, jeho životný kruh sa nesmierne obohacuje. Skutočné nebezpečenstvo hrozí len vtedy, ak si žiak z netrpezlivosti či neskromnosti nárokuje príliš zavčasu určitú samostatnosť voči skúsenostiam vyššieho sveta a nečaká, kým mu bude dané dostatočné nazretie do nadzmyslových zákonov. Práve v tejto oblasti pokora a skromnosť nadobúdajú ešte väčší význam ako v bežnom živote. Ak má žiak tieto vlastnosti, môže si byť istý, že jeho vzostup do vyššieho života nebude ani trochu nebezpečný pre jeho zdravie a život. Nesmie však dopustiť vznik nesúladu medzi vyššími zážitkami a medzi procesmi a požiadavkami každodenného života. Úlohu človeka máme nachádzať na tejto Zemi. Kto sa chce vyhnúť úlohám na Zemi a uniknúť do iného sveta, môže si byť istý, že svoj cieľ nedosiahne. To, čo vnímame zmyslami, je len časťou sveta. Treba sa podieľať na živote Ducha a práve v duchovnej sfére sú bytosti, ktoré sa vyjadrujú v skutočnostiach zmyslového sveta. Človek pretvára Zem, zasieva do nej to, čo sa dozvedá z duchovnej sféry. V tom spočíva jeho úloha. Lebo zmyslová Zem závisí od duchovného rozvoja, lebo na Zemi sa dá skutočne pôsobiť len vtedy, ak má človek účasť na svetoch skrytých tvorivých síl; preto má mať snahu k týmto svetom vystúpiť. Ak prikročí k tajnému školeniu s takýmto zmýšľaním, a ani na chvíľu sa neodchýli od vytýčeného smeru, nemusí sa obávať nebezpečenstva. Nik by sa

nemal dať odradiť od duchovného školenia prípadným nebezpečenstvom: malo by byť pre každého prísnu požiadavkou získať všetky vlastnosti, ktoré má mať žiak.

Po týchto predpokladoch, ktoré by mali odstrániť všetky obavy, znázorním pár tzv. nebezpečenstiev. Je isté, že v spomenutých jemnejších žiakových telách nastávajú značné zmeny. Súvisia s určitými vývojovými procesmi troch základných síl duše: *vôle, cítenia a myslenia*. Pred duchovným školením človeka sú tieto tri sily v jednom celku, riadenom vyššími zákonmi sveta. Človek nie ľubovoľne *chce, myslí a cíti*. Ak sa napr. vynorí vo vedomí predstava, naväzuje na ňu určitý pocit, alebo s ňou súvisí určité vôľové rozhodnutie, v súlade s prirodzeným zákonom. Človek vojde do izby a cíti, že je tam dusno, a otvorí okná. Počuje svoje meno, a ide za tým, kto naňho zavolať. Splytujú sa ho a preto odpovedá. Zazrie zapáchajúcu vec, vznikne v ňom pocit hnsu. Toto sú jednoduché spojenia medzi myslením, cítením a chcením. Ak pozorujeme ľudský život, zistíme, že je vybudovaný na takýchto súvislostiach. Život človeka sa dokonca len vtedy považuje za „normálny“, ak sa uňho zistí takýto spôsob myslenia, cítenia a chcenia, ktorý sa kryje so zákonmi ľudskej povahy. Zrejme by sa týmto zákonom priečilo, keby niekto pocítil radosť pri pohľade na zapáchajúcu vec, alebo keby neodpovedal na otázku. Úspechy správnej výchovy či primeraného vzdelávania sú možné za predpokladu, že u vychovávaného možno privodiť ľudskej prirodzenosti zodpovedajúce spojenie medzi jeho myslením, cítením a chcením. Ak mu priblížime nejaké predstavy, budeme môcť predpokladať, že sa zákonite spoja s jeho pocitmi a vôľovými rozhodnutiami. Je to tak, lebo strediská myslenia, cítenia a vôle sú v jemnejších duševných telách človeka zákonite spojené. Toto spojenie v jemnejšom duševnom organizme má aj odraz v pevnom fyzickom tele. I v ňom sú orgány chcenia v zákonitom spojení s orgánmi myslenia a cítenia. Určitá myšlienka tu pravidelne vyvolá určitý pocit, alebo vôľové konanie. Počas vyššieho vývoja sú nitky, spájajúce tieto tri základné sily, prerušené. Najprv dochádza k prerušeniu len v spomínanom jemnejšom, duševnom organizme, potom ďalším vzostupom sa odlúčenie rozšíri aj na fyzické telo. (Pri vyššom duchovnom vývoji človeka sa jeho mozog skutočne rozpadne na tri oddelené časti. Pravda, delenie mozgu obyčajne zmyslové nazeranie nevníma a nedá sa dokázať ani najcitlivejšími fyzikálnymi prístrojmi. Dochádza však k tomu a jasnovidec pozná prostriedok, ako ho pozorovať. Mozog vysoko vyspelého jasnovidca sa rozpadne na tri samostatne pôsobiace podstaty: mozog myslenia, cítenia a vôle.)

Potom tu máme orgány myslenia, cítenia a chcenia a to každý celkom pre seba. Ich spojenie nezaobstarávajú už žiadne do nich vložené zákony, ale musí to robiť samo prebudené vyššie vedomie človeka. Zmena, ktorú na sebe žiak pozoruje, je taká, že nevzniká nijaké spojenie medzi predstavou a citom, medzi citom a vôľovým rozhodnutím atď., ak si ho nevytvorí sám. Ak popud nevyjde zo slobodného rozhodnutia, nevedie človeka nič od myšlienky k činu. Teraz môže stáť celkom bez pohnutia zoči-voči faktu, ktorý ho pred školením nadchýnal vrelou láskou alebo vzrušoval k najurputnejšej nenávisti: je schopný nečinne zotrvať pri myšlienke, ktorá ho predtým viedla k činu, alebo ho oduševňovala. Naopak, môže vykonať činy z vôľového rozhodnutia, na ktoré nemá ani ten najnepatrnejší podnet ten, kto neprešiel tajným školením. Veľkým žiakovým úspechom bude, že získa dokonalú vládu nad spolupôsobením troch síl duše, a toto spolupôsobenie úplne postaví na bázu vlastnej zodpovednosti.

Iba cez túto zmenu svojej bytosti môže človek naviazať vedomé spojenie s určitými nadzmyslovými silami a bytosťami. Lebo jeho vlastné duševné sily sú s určitými základnými silami sveta v patričnom príbuzenstve. Napr. sila, spočívajúca vo vôle, môže pôsobiť na určité veci a bytosti vyššieho sveta a tie aj vnímať, ale iba vtedy, ak sa uvoľnila od svojho spojenia s cítením a myslením vnútri duše. Akonáhle sa toto spojenie uvoľní, prejaví sa navonok účinok vôle. Takisto je to aj so silami myslenia a cítenia. Ak niekto vysielal na mňa pocit nenávisti, zazrie to jasnovidec ako obláčik určitej farby. Takýto jasnovidec môže pocítiť nenávisti odraziť, ako človek zmyslového sveta odrazí fyzický úder, ktorý ho mal zasiahnuť. Nenávisť sa stáva v nadzmyslovom svete viditeľným zjavom. Ale jasnovidec to vidí iba tak, že silu spočívajúcu v jeho pocite vie vyslať von, ako zmyslový človek upriami svoj pohľad na vonkajšiu vec. Tak ako s nenávisťou je to podobné aj s oveľa významnejšími faktami zmyslového sveta. Možno sa s nimi dostať do vedomého kontaktu, keď oslobodíme základné sily vlastnej duše.

Spomenutým odlúčením síl myslenia, cítenia a chcenia môže nastať pri nepovšimnutí predpisov tajnej vedy trojaké poblúdenie na vývojovej ceste človeka. Jedno môže nastať, ak boli spojovacie dráhy prerušené skôr,

než sa vyššie vedomie a jeho poznanie naučilo vládnuť nad harmonickým spolupôsobením prv rozlúčených síl. V určitom období človeka nie sú tieto tri základné sily rozvinuté rovnako. U jedného predstihlo chcenie i cit myslenie, u druhého je v prevahe iná sila. Kým ešte spojitost' zabezpečujú vyššie svetové zákony, nemôže nastať závažnejšia rušivá nepravidelnosť v prípade, že preváži jedna alebo druhá sila. U vôľového typu človeka pôsobí napr. myslenie a cítenie vyrovnávajúco a vďaka tomu nedochádza pri prevažujúcej vôli k závažnejšiemu prebujneniu vôle. Ale ak takýto vôľový človek stúpa v tajnom školení, úplne zanikne vyrovnávajúci vplyv citu a myšlienky, potom je vôľa neprestajne bičovaná k nesmiernym vôľovým impulzom. Potom, ak medzitým človek nedospel k dokonalému ovládnaniu vyššieho vedomia natoľko, aby sám nastolil súlad, vydá sa vôľa na bezuzdné cesty. Ustavične bude víťaziť nad svojím nositeľom. Nastane rozpoltenie: vôľa stojí najednej, myslenie a cítenie na druhej strane. Myslenie a cítenie sa stávajú bezmocnými; človeka ženie ovládajúca vôľa ako otrokár otroka.

Takto vzniká *vládychtivá* povaha, kráčajúca od jedného bezuzdného činu k druhému. Druhá odchýlka z cesty vznikne vtedy, ak sa cítenie neúmerne uvoľní zo svojich zákonitých oprát. Ak má takáto osoba sklony vážiť si iného človeka, môže upadnúť do bezhraničnej závislosti od neho a úplne stratiť vlastné chcenie a myslenie. Namiesto vyššieho poznania je potom osudom takejto osoby najbiednejšia prázdnota a strata sily. Alebo môže pri takomto prevládajúcom citovom živote utonúť v náboženstve, upadnúť do blúznenia, ktoré si ju úplne podmaní. Tretie zlo vznikne, ak preváži myslenie. Tu sa zjaví zdržanlivá kontemplatívnosť, nepriateľská životu. Pre takýchto ľudí je svet len niečím, čo im poskytuje látku pre ich bezhraničnú túžbu po vedomostiach. Niet myšlienky, ktorá by ich pohla k činu alebo cíteniu. Pred každým stykom so záležitosťami každodennej skutočnosti utekajú ako pred niečím, čo v nich vzbudzuje hnus, alebo prinajmenšom, čo pre nich stratilo význam.

Toto sú tri scestia, na ktoré môže zablúdiť žiak: násilníctvo, opájanie sa v citoch, chladné a neláskavé úsilie po poznaní. Navonok - takisto v očiach oficiálnej medicíny - sa obraz takéhoto človeka ani príliš nelíši od obrazu choromyselnej, alebo prinajmenšom „silne neurotickej osoby“. Žiak sa na ňu, prirodzene, nesmie podobáť. Jemu ide o to, aby myslenie, cítenie a chcenie, tri základné sily duše, prešli harmonickým vývojom skôr, než sa oslobodia od daného spojenia, a mohli sa podriaďovať prebudenému vyššiemu vedomiu. Lebo ak sa táto chyba raz stala a niektorá zo základných síl podľahla bezuzdnosti, vyššia duša sa narodí chybné a dlho nebude môcť ani len pomyslieť na opätovné nadobudnutie rovnováhy. Čo sa zjaví skôr, než je človek duchovne vyškolený, ak v jeho povahe prevláda vôľa, cit alebo myslenie, ovplyvní žiaka natoľko, že sa v ňom stratí všeľudskosť, tak potrebná pre jeho život. Pravda, ojazdné nebezpečenstvo z toho vznikne len vo chvíli, keď žiak získal schopnosť v spánkovom vedomí mať získané zážitky pred sebou aj v bdelom stave. Kým zostane len pri zreteľných momentoch spánku, bude ešte dosť silno pôsobiť zmyslový život so svojimi všeobecnými zákonitosťami, čím sa vyrovná narušená rovnováha duše. Preto je natoľko potrebné, aby bol bdely život žiaka pravidelný a zdravý. Čím viacej zodpovie požiadavkám vonkajšieho sveta, pokiaľ ide o zdravie a sily tela, duše a ducha, tým lepšie preňho. Ale aj každodenný život ho môže ubíjať, vzrušovať a tým mu škodiť: to znamená, že ak k značným vnútorným zmenám pribudnú ešte aj rušivé alebo obmedzujúce vplyvy vonkajšieho sveta, má vyhľadať to, čo by mu mohlo poskytovať možnosť nerušeného, harmonického spolunažívania so svojím okolím a má sa pritom vyhýbať všetkému, čo tomuto súzvuku škodí alebo vnáša do života nepokoj a náhlenie. Tu nepôjde ani tak o to, zbaviť sa nepokoja a náhlenia navonok, ako sa starať, aby mu tieto veci nespôsobovali výkyvy v nálade, zámeroch, myšlienkach a telesnom zdraví. Vyššie zážitky, ktoré teraz zasahujú do života, pôsobia nepretržite na celé jeho bytie. Ak nie je okolo vyšších zážitkov niečo v poriadku, číha tu stále nebezpečenie, že sa poruší rovnováha, a tá sa môže hocikedy vychýliť z usporiadaných dráh. Preto žiak nesmie nič zanedbať, čo mu zabezpečí vládu nad celou jeho bytosťou. Nikdy by nemal stratiť duchapritomnosť a pokojný nadhľad nad všetkými možnými životnými situáciami. Ved' správne tajné školenie už samo v podstate plodí všetky tieto vlastnosti. A počas tohto školenia človek sa učí poznať nebezpečená a zároveň v správnych chvíľach dosiahnuť aj úplnú moc, na ich prekonanie.